

açık yüze

Müslüm Teke
Resim Sergisi

24 Aralık 2021 - 13 Şubat 2022

Küratör: Mehmet Lütfi Şen

Zeytinburnu Kültür ve Sanat Merkezi Yayınları

Katalog No: 46

Koordinatör

Sertaç Güleç

Nurullah Yıldız

Küratör

Mehmet Lütfi Şen

Fotoęraf

Kadir Ablak

Proje Asistanları

Hamza Algül / Ömer Aydın / Őeyma  akar

Editör

Aykut Ertuęrul

Grafik Tasarım

A-Z Kültür Sanat Ajansı

ISBN

978-605-7664-84-6

Bu katalog Aralık 2021 tarihinde "Açık Yüz" Müslüm Teke resim sergisi için İstanbul'da 1.500 adet basılmıştır.

Eserin yayın hakları Zeytinburnu Belediyesi Kültür ve Sosyal İŐler Müdürlüęüne aittir. Yayının hiçbir kısmı, yazılı izin olmadan, tamamen, kısmen veya deęiŐtirilerek yayınlanamaz, iktibas edilemez, fotokopi dahil her ne Őekilde olursa olsun, elektronik veya mekanik yollarla kopya edilemez, bilgi olarak depolanamaz ve çoğaltılamaz.

SunuŐ

Deęerli sanatseverler,

Resim herhangi bir yüzeye ya da tuval üzerine çizilen çizgilerle ve renklerle canlılık kazandırılan, insanın kendisini ifade edebildiği bir anlatım tekniğidir. İnsanın soyut düŐünme yeteneğini gösterebildiği bir alan olan resim sanatı, insanın hayranlık duygusunu ve keŐif ihtiyacını farklı bir boyutta sunmasını da sağlar. Resim tarihi boyunca her ressam, bu genel tanımı kimi zaman biçimsel kimi zaman içerik açısından geniŐleterek kendine has sanatsal ifade biçimini aramıŐtır. Sanatçının keŐif ve hayranlık duygusu, kiŐisel yetenek ve dehayla buluŐarak sınırları her nesilde yeniden yeniden belirlemiŐtir.

Kıymetli sanatçı Müslüm Teke "Açık Yüz" adını verdiği sergisinde sanatsal ifade dediğimiz bu Őahsına münhasır arayıŐı, portre ve oto-portre çalıŐmalarıyla ortaya koyuyor, sanatçı duruŐunu yansıtan estetik çizgi ve renk tercihleri ile sanatseverlere buluŐturuyor. Teke, her resmine taŐıdıęı tek veya üst üste baŐarıyla birbirine yedirilmiş portre çalıŐmalarında, her insanın kendisini bulabileceği yüz hatlarında, insanın gençlik ve yaŐlılık arasında geçen dönemlerini, türlü duygu durumlarıyla sunuyor. Ressam Müslüm Teke'nin çok sesli bir orkestra gibi seslenen tablolarını siz sanatseverlerle buluŐurmaktan mutluluk duyuyor, sergide emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Ömer Arısoy
Belediye BaŐkanı

Gizlenen Gerçeklikte Açılan Yüz

Bir sanat eseriyle ilişki kurmanın tek yolu kendimiz olmaktır. Yaşadığımız kapitalizm döneminde üretim ve tüketim kitlesine indirgenmiş bireylerin bu tanımlamayı aşabilecekleri ve kendileri olabilecekleri kestirme yol sanatın yaratıcılığına katılmalarıdır.

Gerçek sanat eseri biriciktir, yenidir, daha önce tanışmadığımız bir deneyimdir. Sanatla kurulacak ilişki bizi kitle olmaktan birey olmaya, kısaca kendimiz olmaya götürür. Nasıl her gerçek sanat eseri biricikse, bu eserle kurulacak sanat ilişkisi de biriciktir. Bu yaklaşım bütün sanatlar için geçerlidir bence. Bu temayı resim sanatı özelinde düşünürsek ressamın ortaya koyduğu her bir eser özgün ve çağdaş olması kadar, sanatçının bütün eserlerinin de özgün bir ortak paydada buluşması çok değerlidir. Çünkü bu ortak payda zamanla eser özgünlüğünü ressamın özgünlüğüne taşıyan bir işleve dönüşür.

Sizlerle buluşturmaktan heyecan duyduğum "Açık Yüz" projesi resmin başlangıç zamanlarından günümüze vazgeçilemez teması portrelerden oluşuyor. Ressamların zanaat yaptığı yevmiye ile çalıştı yüzyıllardan bugüne her zaman portre var. Her ressamın yolu bir yerde portreden geçiyor aynı zamanda. Bu başat alanda var olmak, özgün olmak, çağdaş bir sanatçı olarak yer tutmak oldukça zordur. Ressam Müslüm Teke'nin portreleriyle karşılaştığımda ötedeki günlük geçeklikte açık edilen çağdaş insan yüzleri beni etkiledi. Projenin ismi "Açık Yüz" buradan doğdu. Müslüm birçok ressamın yaptığı portre resme hiç kimsenin yapmadığı bir biçimde can veriyor. Bu sürreal tattan günümüz insanın reeli peydahlıyor bir anda. Konunun sonrasını Ressam Dostum Kadir Ablak'ın adeta bir manifesto gibi kaleme aldığı kritik yazısı bırakmak istiyorum.

Ben bu küratör sunumuna sığmayacak yazıyı noktalarken birlikte çalıştığım Ressam Müslüm Teke'ye, Cadde 160'dan Fatih Doğan Ateş'e, andığım harika yazı için Kadir Ablak'a, projenin hayata geçmesini sağlayan Başkanımız Ömer Arısoy'a ve emeği geçen dostlarıma içtenlikle teşekkür ederim.

Mehmet Lütfi Şen
Küratör

Sınıflandırılmamış Yüzler

"Göz, kendisi güneş gibi davranmadıkça güneşi göremez"
Plotinos

İlk realist portre resimleri olarak kabul edilen Fayyum portrelerinden günümüze, "portre resimleri" yapma gereksinimi, kendi zamanının sosyolojik, antropolojik, teolojik, ontolojik, psikolojik gerekçeleri ile varlık göstermiştir. Portreler, sadece yüzün fiziksel özelliklerini değil, yüzün arka planındaki ruhsal ve duygusal şifreleri ve yüzün kimliğine ilişkin bilgileri de barındırır. Bu yönüyle "portre" insana dair içe ve dışa olmak üzere iki yönlü bir belirlenim olanağı sağlar. Zamana ve mekâna işaret eden, duygusal, bilişsel ve kültürel izler taşırlar.

Portrelerde bu izlenimleri sağlayan en önemli etken gözdür. Göz, ruhun dış dünya ile olan iletişimini sağlar ve bir anlamda ruhun dış dünyaya açılan kapısıdır. Gözden elde ettiğimiz ifade biçimleri, gözü araç edinen ruha dair imler barındırırken, göz sayesinde ruh da dış dünyaya dair deneyimler kazanır. Bu yönüyle göz imgesine tarih boyunca ilahi bir anlam yüklenmiştir.

İnsanlık tüm zamanlarda güneş ile göz arasında bir bağ kurma çabasına gitmiştir. Nitekim eski Mısır'da göz, Tanrı'nın bakışını ifade etmektedir. Mısırlı filozof Plotinos, "güneşin ışık kaynağı olduğunu, ışığında zekânın ve ruhun sembolü olduğunu ve görmenin ruhsal bir eylemi anlamayı sembolize ettiğini" ifade etmiştir. Tarih boyunca tüm uygarlıklarda ve inançlarda, göz tinsel ve mistik bir anlam taşımış ve bu ilahi gücün sembolü haline gelmiştir.

Modern dünyanın bilimsel bulgu ve yaklaşımlarına rağmen, insan bilinci gözü fiziksel özellikleri ve görme fizyolojisi üzerinden değerlendirme yapabilmesine rağmen, bunun çok ötesinde bir deneyimleme ve duyumsamayı kapsadığını reddedememiştir.

Antik Roma'da ölümlerin yüceltilmesi ve gelecek kuşaklarca tanınip bilinmesi istenci ve kuşaklar arası iletişim kurmanın bir yöntemi olarak benimsenen portre "mask", dini bir ritüel olarak icra edilirken, orta çağda bu gereksinim ortadan kalkınca portre tamamen yok olmuştur. 15. yüzyıl Rönesans'ında, krallar büyük komutanlar, devlet adamları, sanatçılar, geniş toprak ve sermaye sahibi kişilerin, tıpkı Roma'da olduğu gibi, öldükten sonra da tanınırlıklarını sürdürebilmek için, Dürer, Raphael, Rembrandt, David, Velazquez gibi resamlara portreler yaptırmaya başlamışlardır. Ressamların kendilerinin de içtenlikle hissettikleri bu istenç; oto portre yani "kendi portrelerini" yapma geleneğini de başlatmıştır. Portre, bu tarihlerden sonra resim sanatının vazgeçilmez konularından biri halini almıştır. Döneminde sanatçı için başta önemli bir gelir kaynağı olarak icra edilen portre, zamanla sanatçının; insan duygu durumlarını en iyi ifade edebileceği bir icra alanı olmaya evrilmiş ve günümüze kadar vazgeçilmez bir imgelem olarak kullanılagelmiştir.

Bu anlamda en çarpıcı örnekleri, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında ekspresyonist sanatçıların yapıtlarında görmek mümkündür. Bu dönem, sanatçının içsel ve duygusal sorunlarının, çalkantılarının ve sorgusal yaklaşımlarının, eserlerine en fazla yansıdığı dönem olmuştur diyebiliriz. Portre yahut oto portrenin, sanatçının bu duygularının dışavurumuna en elverişli konuyu/konsepti yaratması, yüzün ilahi bir güce sahip olması ve iç dünya ile dış dünya arasındaki iletişimi kurabilen en iyi olanaklara sahip olabilmesindedir.

Kısaca; sanat eseri, sanatçı ile süje arasında bir köprü ise, portre bunun için en iyi iletişimi kurabilen resimsel malzemedir diyebiliriz.

Sanatçımız Müslüm Teke'nin resimlerinden edindiğim izlenimi ve bir süje olarak eserlerinin karşısındaki sessiz ve derin düşüncelere gark olmuş duruşundan çıkardığınız yanlış anlaşılmalı düzeltmek adına bu uzun girizgâhı yapmak durumunda kaldım. Çünkü; Teke'nin eserleri tıpkı kendi içerikleri gibi izleyicide de bir ikilem yaratır. Tavırlarınız son derece sükûnet ve sessizliğe bürünürken, içinizde dinmez bir fırtınaya, belki de bir bilinç karmaşasına, kaosa yol açar. Nasıl ki trajikomik bir film karesinde, ağlamakla gülmek arasında sıkışıp kalırsınız; bu resimlerde de neşeyle hüznü aynı anda hissedersiniz. Acı hikâyesi olan bir halk

türküsünün ritmik ve hareketli ezgisinde orta oyunu oynamak gibidir, Teke'nin eserlerini izlemek. Gerçekle gerçeküstüçülüğü, fizikle metafiziği, inanmakla inanmamayı, haykırmakla susmayı vb. karşıt duygu ve düşünceleriniz arasında gelgitler yaşarsınız. Hiçbir duygunuzu yüzde yüz yakalayamadan, öylece izlerken yakalarsınız hem eseri hem kendinizi...

Burayı biraz açmak istiyorum...

Teke'nin resimlerinde boşluk; anlatmak istediği, hikâyesini yazdığı renkli boş bir sayfa ya da resimsel enstrümanlarını asmak için kullandığı bir duvarmış gibi algılanır. Ve bazen gerçekten boşluklar içerisinde şiirler ya da hikâyelerle karşılaşsınız. O, bunu yaparken kaligrafik öğeyi, resmin plastik yapısına hizmet eden bir unsura dönüştürmeyi ustalikle başarır.

Yüzeyin hemen her yerini kaplayan, savruk ve özensiz gibi görünen ekspresif tuşeler ve bazen kalın bazen ince birbirini kesen diyagonal, dairesel, dikey yahut yatay, uzun ve kararlı renk lekeleri fırça ya da spatul ile elde edilmiştir. Yeterince tekstür barındıran bu biçimlerin, son derece bilinçli bir renk armonisi ile belirli bir ritme ve ahenge dönüştürülmüş olması gözümüzden kaçmaz. Bazen de tam aksine, birbirine bu denli kontrast renklerle, şekil armonisinin imkanlarından yararlanılarak aynı ritmi ve estetik görünümün başarı ile elde ettiğini görürüz. Bu belirsiz yön ve mekânsızlık duygusu yaratan uzun ve kararlı renk lekeleri üzerine yerleştirdiği onlarca portre detayları, içinde bulunduğu renkle iç içe geçercesine betimlenmiştir. Bütünde algıladığımız kalın ve geniş tekstür leke, opact olduğu hissi uyandırmasına karşın, figürle bulunduğu noktalarda, transparanmış algısı yaratır. Figürün mü yoksa lekenin mi önde olduğu konusunda adeta bir illüzyona tabii tutuluruz. Bu durum gerçekliğin hangisi olduğu konusunda tereddüt etmemize yol açar adeta. Sanatçının bunu bilincimizle bir tür oyun oynuyormuşçasına yaptığından neredeyse hiç şüphe etmiyorum. Eserin yarattığı bu illüzyon, kendi gerçeğimizi bir kez daha sorgulamaya davet ediyor. Ve yaşadığımız hayatta da durumun bundan farksız olmadığını hatırlıyoruz.

Resimlerdeki detayları izlemekten kurtulabilirseniz, kendinizi birkaç adım geriye atarsınız ve az önce yaşadığınız "düzenli kaotiğin" ve/veya "ritmik gürültünün" resimlerin baş aktörleri olan portreye/portrelere dönüştüğüne şahit olursunuz.

Tuvalin neredeyse üçte ikisini kaplayan, genelde tek bazen de birkaç portre, arka plandaki çok sessizliğin ve dinamizmin tam aksine, son derece durağan ve statiktir. Bu kontrastlık, yüzeydeki dolu ve boş alan kombinasyonları ile birleşerek, kompozisyona güçlü bir katkı sağlamaktadır.

Teke'nin portreleri; cinsiyet, ideoloji, sosyal sınıf, statü, inanç biçimi gibi kimliklere ilişkin izler taşımaz. Hatta portrelerdeki deformasyonları dikkate alırsak fiziksel güzellik/çirkinlik nitelemelerinden dahi uzak durmuştur diyebiliriz. Hiçbir sınıflandırmaya ihtiyaç duymaksızın, kendi insanını tüm bu tanımlamalardan muaf tutarak, sadece tür olarak "insanı" ele almıştır. Bu yönüyle kendinden önceki portre ressamlarından ayrılmış, portre resimlerine özgün bir bakış açısı getirmiştir.

Proje kapsamında yaptığı birkaç resmin dışında, hiçbir resminde model kullanmamıştır. Yaptığı portrelerin hepsi imgeseldir ve neredeyse bu portreler bizde hep aynı kişiymiş hissi uyandırır. Bu his bizi iki büyük sorunun cevabını bulmaya sevk ediyor: "İnsan kim?" ve "resimlerdeki göz ve gözün çeperini çepeçevre saran bu hale ne anlama geliyor?"

Resimlerle ilgili en önemli kısmı analiz edebilmek ve sizlerle paylaşabilmek için, bu iki sorunun cevabını sevgili dostum Müslüm Teke'ye sordum. Her şeye açıklık getiren, ilginç bir hikâye ile karşılaştım. Özel hayatına ilişkin bu gerçekleri ilk kez benimle paylaştığı ve yaşadığı sağlık sorununu sizlerle paylaşmama izin verdiği için kendisine sonsuz teşekkür ediyorum.

"Teke'nin ailesinde genetik olarak sadece erkek bireylerde görülen, göz tembelliği hastalığı varmış. Çocukluğundan beri yaşadığı bu rahatsızlık şiddetli baş ağrılarına sebep oluyor ve bu baş ağrıları kısa süreli görme sorunları yaşamasına sebep oluyormuş. Baş ağrısı anlarda gözlerinin, bazen ikisinin bazen de birinin 20-30 cm önünde bir hale beliriormuş. Bu hale görüntüyü net görmesini engellediği gibi, nesnelere deformasyonlara da sebep oluyormuş."

Baş ağrıları yüzünden güçlü ağrı kesiciler kullandığını biliyordum ama ağrının sebebinin böyle genetik bir rahatsızlık olduğunu ilk kez paylaşmıştı biriyle. Zor bir durum ve maalesef kesin bir tedavisi olmadığını da biliyoruz. Sanatçı dostumun yaşadığı bu sağlık problemini öğrendikten sonra, resimlerine olan ilgim de saygım da katlanarak arttı.

Bu bilgilerden hareketle:

Ressamın gözünde beliren hale, resimlerdeki asıl kahramanın gözünde ve tam da sanatçının anlattığı mesafede yer alıyor ise, o halde o portre sanatçının ta kendisidir. Yani bu portreler aslında ressamın oto portreleridir diyebiliriz. Halelerin altına yerleştirdiği gölge, hale ile göz arasındaki boşluk hissini yaratımda inanılmaz bir ustalığın göstergesidir. Birbiri üstüne eklentilendirilmiş soyut lekeler bir anda bu realist ışık gölge ustalığının tesire altına girer ve her bir ekspresif tuşe, anlamlı birer enstrümana dönüşür. Ve bazen halenin içinde bazen de resmin başka bir köşesinde beliren çarpı işareti, sanatçının yaşadığı bu sağlık sorununu öteleme, ondan kurtulma çaba ve istencinin "isyanının" bir göstergesidir.

Göz imgesi ise, resimlerdeki yüzler dâhil, her şeyin merkezinde yer alır. Yüzeyin tamamına soyut ya da soyutlamacı bir üslupla yaklaşan sanatçı, gözü neredeyse hiperrealist teknikle boyar. Bu iki farklı resim dilini aynı yüzeyde kullanabilme yetisi ve bunun izleyici üzerinde yarattığı etki muazzamdır. Aynı yüzeyde, hem gerçeğe bu kadar sadakatle bağlı kalıp hem de "içsel ve ilahi gerçekliğe ulaşmak için" gerçekten bu kadar uzaklaşmak, büyük ustalık ve zekâ doğrusu. Gözün ilahi ve mistik bir imge olduğunu yukarıda belirtmiştik. Teke'nin resimlerini izlerken sizi içine alan duygu durumu, bunun açık ispatı gibidir. Gözün sahibi olan yüzü öyle bir üslupla boyar ki, portre etrafındaki diğer öğelerle kaynaşırken, göz portreden bağımsızmış hissi uyandırır. İzleyici ile adeta ilahi bir iletişime geçer. Resimdeki diğer öğelerin hepsi bu iletişime hizmet etmeye başlar. Süje, karşı karşıya geldiği gözün, içinde bulunduğu yüze mi, yoksa tuvale mi ait olduğu konusunda, başka bir ikilem ve karmaşa ile baş başa kalır. Bu durum bana, Alman ekspresyonist ressam Ludwig Meidner'in "Gözbebeğinin gizemli derinliğine ve gözün beyazına köstebek gibi çukur açın ve karşınızdakinin ruhunu sizinki ile birleştirenceye kadar kaleminizi bırakmayın." sözlerini hatırlatıyor.

Sevgili sanatçı dostum Müslüm Teke'yi çok iyi tanırım. Yaşama dair düşüncelerinden tutun, yaşadığı duygusal çalkantılara ve hatta şahit olduğunuz üzere sağlık durumuna varıncaya kadar her şeyini resimleri aracılığı ile dış dünyada paylaşır. Duygusaldır ve espri kabiliyeti yüksektir. Ben zaten bir insanın zekâsını en çok yaptığı espriler üzerinden değerlendirmesi gerektiği kanaati taşıyorum. Sevgili Teke'de gerek sosyal ortamında gerekse eserlerinde zekâsını bu anlamda ispatlamış bir dostumdur. Onun bu yönü bana, kendisi gibi ekspresyonist olan Otto Dix'in (1891–1969) şu sözlerini hatırlatıyor:

"Bazı şeyler yorum gerektirmez. Eylem her zaman sözden önce gelir. Ben görsel düşünen bir insanım, filozof değil. Bu nedenledir ki tavrımı, duruşumu gerçeği hep resimlerimle belli eder, neyin ne olduğu anlatılması gerektiğini resimlerimde gösteririm."

İyi seyirler dilerim...

Kadir Ablak

